

PODSTAWOWE WYZNACZNIKI OPISU NAZW WŁASNYCH

I. Wartość denotacyjna

- wskazanie na klasę przedmiotów, do której należy m.in. denotat danej nazwy własnej
- jej znajomość jest elementarnym warunkiem właściwego użycia nazw własnych
- nazwa łączy się z klasą przedmiotów pośrednio – poprzez przedmiot do którego się odnosi i związane z nim pojęcie
- dwie podstawowe klasy, którym przysługują nazwy własne, to klasa osób i obiektów geograficznych

II. Wartość konotacyjna

- semantyczna modyfikacja znaczenia, zawierająca zbiór semantycznych nawarstwień, uczuć, wyobrażeń o znaku, pojęciu leksykalnym lub o niektórych właściwościach i cechach obiektów, dla których oznaczenia używa się danego słowa-znaczenia
- utrwalony w świadomości społecznej zbiór sądów i wyobrażeń o denotacji danej nazwy własnej. Stanowią one rodzaj etykiety dla danego denotatu
- aby wytworzyła się ta wartość, denotat danej nazwy własnej musi posiadać pewne cechy wyróżniające go spośród innych przedmiotów tej samej klasy i przez to zwracające uwagę członków danej wspólnoty komunikatywnej lub pewnych warstw tej wspólnoty
- ta sama wartość konotacyjna może być przypisana desygnatom wielu nazw własnych, ponieważ cechuje się ona dużym stopniem uogólnienia i eliminacją tych składników, które nazbyt precyzyjnie wiązałyby ją z określonym denotatem (nie mylić z deskrypcją jednostkową, konotacją Buhlera, czy konotacją jako terminem logicznym)

III. Wartość asocjacyjna

- zdolność kojarzenia się danej nazwy własnej z wyrazami pospolitymi oraz z innymi nazwami własnymi
- podstawę tego typu skojarzeń stanowi forma dźwiękowa nazwy
- nazwa kojarzy się zazwyczaj z wyrazem pospolitym o identycznej lub podobnej formie dźwiękowej

- w tym układzie nazwa jest zazwyczaj elementem słabym, ponieważ pozbawiona jest znaczenia, a dosyć często należy do wyrazów izolowanych leksykalnie
- asocjacja polega na nawiązaniu relacji nazwy z wyrazem pospolitym jako znakiem pełnym, tzn. zarówno z jego formą, jak i znaczeniem, bądź też wyłącznie z formą bez implikacji semantycznych
- asocjacja może być objęta nie tylko częścią rdzenną nazwy. Kojarzyć się mogą ze sobą np. nazwy o identycznej strukturze słowotwórczej, np. nazwy miejscowe z przyrostkiem *-ice* lub fleksyjnej, np. nazwy miejscowe o formie pluralnej (jest to jeden z możliwych przejawów „prawa szeregu”)
- pewnym wskaźnikiem ważności planu skojarzeniowego nazw może być antroponimia, szczególnie nazwiska, w której zaobserwować można tendencję do pozbywania się nazbyt wyrazistych asocjacji, zwłaszcza z apelatywami o zabarwieniu ujemnym
- szczególną rolę asocjacja pełni w onomastyce literackiej, ponieważ może być tu wykładnikiem pewnych funkcji treściowych nazw własnych

IV. Wartość ekspresywna

- zdolność nazwy do wyrażania stosunku nadawcy względem desygnatu tej nazwy, zdolność nazwy do wywoływania pewnych emocji u odbiorcy i ewokowania związków z określoną warstwą stylistyczną języka lub z określonym środowiskiem społecznym
- trzy odmiany:
 - ✓ **emocjonalna** – wyrażony w nazwie stosunek mówiącego do desygnatu danej nazwy własnej; ujawnia się z nierówną siłą w różnych klasach nazw własnych, najbardziej specyficzna jest dla imion osobowych i imion zwierząt domowych, a prawie zupełnie brak jej w nazwach miejscowych
 - ✓ **stylistyczna** – wiąże się z istnieniem tzw. barwy wyrazu; jest to zdolność ewokowania określonego stylu funkcjonalnego, określonej warstwy stylistycznej języka lub określonego środowiska społecznego; nazwa może być np. nacechowana chronologicznie, terytorialnie, stylowo, socjalnie
 - ✓ **estetyczna** – społecznie uświadamiana ocena samej postaci dźwiękowej nazwy własnej w kategoriach piękna i brzydoty, eufoniczności lub kakofoniczności; szczególnie istotny czynnik przy wyborze imion dla dzieci, decyduje w dużym stopniu o ich popularności lub niepopularności. Jest to wartość zmienna historycznie, geograficznie i socjalnie. Odgrywa też pewną rolę w onomastyce dzieła literackiego

V. **Model nazewniczy** – jednostka systemu onomastycznego obejmująca zespół nazw własnych, które cechują się podobną funkcjonalnie podstawą i posiadają ten sam

przyrostek lub te same cechy strukturalnogramatyczne, np. formę pluralną przykład modelu antroponimicznego: nazwiska typu Jakubiec, Marciniec, Janiec reprezentują model: imię osobowe + przyrostek –ec)

- VI. **Seria nazewnicza** – opiera się na znaczeniu wyrazów motywujących nazwy własne. Do jednej serii zaliczmy te nazwy, które motywowane są przez wyrazy mieszczące się w jednym polu znaczeniowym, np. nazwy miejscowości pochodne od nazw drzew: Brzoza, Dąbie, Lipie, Jaworzec; nazwiska motywowane przez wyrazy oznaczające zawód lub zajęcie człowieka: Basista, Bednarz, Cieśla, Gajowy, Kołodziej.
- VII. **Gniazdo nazewnicze** – zespół nazw motywowanych przez jeden i ten sam rdzeń, np. Lipa, Lipka, Lipina, Lipsko, Lipno, Lipnica; Paweł, Pawelec, Pawlikowski, Pawluk, Pawłowski, Pawlusek.

(na podstawie fragm. książki Czesława Kosyła *Forma i funkcja nazw własnych*, Lublin 1983)